

Vicent Pitarch: quan l'esperança és l'últim que crema

AGNÈS TODA I BONET

Vicent Pitarch en el seu despatx de l'Institut d'Estudis Catalans

FOTO: AGNÈS TODA

Vicent Pitarch és valencià (de Vila-real), filòleg català, sociolingüista i membre de la Secció Filològica de l'Institut d'Estudis Catalans. Volem conèixer què opina de la llengua i com la veu, tenint en compte que es mou a cavall de dos dels territoris dels Països Catalans.

¿Es pot avançar correctament, en termes lingüístics, quan la llengua rep diferents denominacions: valencià, LAPAO...?

Sense noms la realitat és un caos; ara bé, tot sovint la fan caòtica. Convé tenir-ho present. Tu mateixa acabes d'esmentar, situant-los al mateix nivell, «valencià» (un nom venerable) i «LAPAO», un híbrid grotesc, producte d'una maniobra política que, a través de la tàctica de denigrar la llengua catalana, té com a objectiu immediat fragmentar-la, en l'horitzó d'exterminar-la. Efectivament, en les estratègies d'extermini de llengües, la diversitat de noms hi sol jugar un paper força actiu, donat que, al capdavant, el nom acaba fent la cosa. Sens dubte, la dispersió de denominacions amb què balears, cata-

lunyesos o valencians tendim a designar la pròpia llengua i, doncs, a identificar-nos nacionalment, constitueix un escull en el procés de la normalitat col·lectiva. Ara bé, l'escull de la nostra crònica «qüestió de noms» anirà esvanint-se a mesura que ens endinsem en la nova cultura de la comunicació digital.

En qualsevol cas, ens hem adonat que, al País Valencià sobretot, hi vam malbaratar excessives energies en els debats, sovint absurds i sempre frustrants, a l'entorn de les qüestions nominalistes. No deixa de ser una vulgar ensarronada el fet de plantejar, en un escenari públic, qüestions de la mena de «la llengua és valencià, no català»; heus ací una disjuntiva tendenciosa, un joc amb les cartes marcades en el qual la defensa a ultrança del valencià excloent no és incompatible, ni de bon

tros, amb l'eventualitat que aquest siga assimilat per l'espanyol. Al capdavant, mentre ens embranquem en les disputes nominalistes —pura metafísica— menystenim la qüestió angular del genocidi lingüístic. És la tàctica perversa de la manipulació dels noms que fa servir contra nosaltres l'expansionisme lingüístic espanyol.

De tota manera, la diversitat de noms entre nosaltres no perviu en va, sinó que, de fet, constitueix un testimoni d'una realitat social —la catalanitat— que no és pas monolítica, ni tan sols homogènia, sinó més aviat marcada per la diversitat —pel distanciament mutu, estratègicament alimentat— política. Sens dubte, aquest és l'escull que s'interposa en el camí de la normalitat lingüística, al costat del qual la qüestió de noms és una simple distracció.

Al capdavant, el nom identifica i la identitat és una generadora formidable de sentiments. Hi ha res més manipulable que els sentiments? La manipulació dels sentiments és un arma política de rendibilitat elevada, amb rèdits suplementaris en temps de crisi, raó per la qual en fan un ús, certament pervers, senyors com Alberto Fabra, José Ramón Bauzá i *tutti quanti*.

En el cas de la llengua valenciana, ara que esmenteu els sentiments, també hi ha sentiments en joc.

Evidentment. És la denominació esponentània, popular —històrica i, si n'excloem certs àmbits formals, també exclusiva—, per descomptat legítima i nobilíssima, fins i tot entranyable. Cal, doncs, vindicar per al conjunt de la catalanitat un dels noms de la llengua comuna, «valencià», tan gloriós i irrenunciable com el de «català». No cal dir que l'Institut d'Estudis Catalans reconeix tots dos noms com a geosinònims. Per descomptat, per a fer pedagogia de la catalanitat hem de partir dels elements que acabe d'esmentar i, en concret, del component d'entranyable, això és, de la capacitat de generar sentiments que manté el nom de la llengua. Personalment, per explicar la «qüestió dels noms» tinc tendència a recórrer a situacions viscudes, sovint emotives. Per exemple, als meus pares —que no havien anat a col·legi i no sabien cap més llengua que la catalana— no se'ls podia acudir dir-ne català, de la seua llengua, alhora que percebien amb una naturalitat plausible la continuïtat del seu parlar amb els parlars de més amunt de l'Ebre i, compte!, no se'ls escapava la discontinuïtat radical amb «els altres», que indistintament anomenaven «castellans». No ignorem, en definitiva, que els binomis «valencià/català» i «valencià/castellà» no han indicat mai el mateix tipus de relació: en un cas expressen complementarietat i, en l'altre, antagonisme.

Tot això que ens passa, ¿és allò de divideix i venceràs, des del punt de vista de l'enemic, o allò altre que la pitjor jugada te la pot fer algú de dins en qui confies?

No sé si ara i ací és oportú reportar la fundació del País Valencià, la qual (amb noms, fronteres i furs diferencials, respecte del Principat) havia d'introduir elements de confusió en la nostra consciència d'unitat. No fou, però, cap decisió presa amb l'objectiu de dividir-nos, per bé que naturalment ha estat aprofitada més tard per a erosionar la nostra comunitat lingüística, nacional. De tota manera, l'ús popular de «valencià» o «mallorquí» (i «català», alto!) per si mateix no té cap connotació secessionista, ni de bon tros. L'asseleix, això sí, de la mà d'aquells —siguen balears, valencians, catalunesos o forasters— que han fet seua l'opció d'Espanya. Les polítiques desintegradores que ens són imposades des de fora són humiliants, però el suport i la col·laboració que hi presten els de casa són una infàmia. El plantejament autonomista espanyol partia del pressupòsit d'aprofundir les diferències en el si de les altres nacions i la gestió actual de les autonomies esdevé ja una croada oberta d'espanyolització, tal com acaba de proclamar un ministre infaust. De tota

manera, l'enemic no el tenim tant a fora com a dins, amb el benentès que aquest és el més punyent. Ni tampoc hauríem de desentendre'ns davant el fet que hi ha dèficits clamorosos en el reconeixement de la catalanitat, així com en la voluntat d'acceptar-la, de l'Ebre en amunt.

Com s'ha arribat a aquesta situació? Els catalans del Principat de Catalunya hi podem tenir una part de culpa?

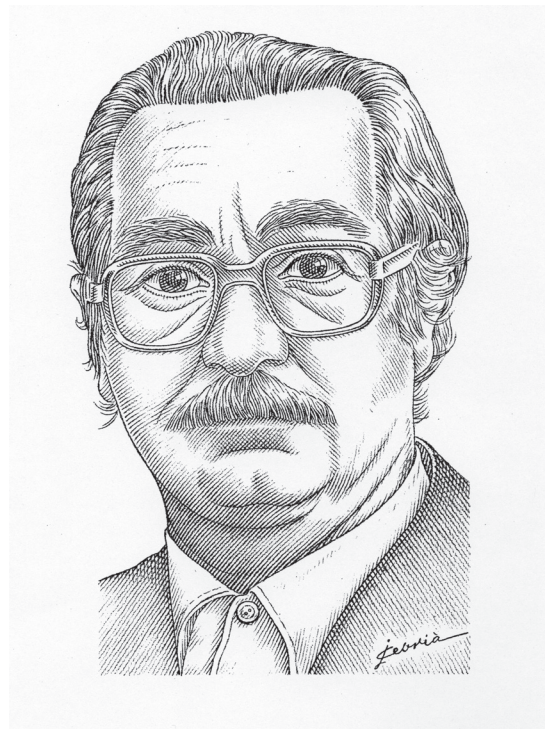
Per descomptat, sense cap mena de dubte. Com és natural, dels guanys i de les misèries que genera un col·lectiu humà —pensem ara en la societat que parla català— són responsables i beneficiaris el conjunt dels sectors que l'integren; èxits i fracassos hi són compartits. Fóra no sols ingenu sinó suïcida derivar cap a balears i sobretot valencians les culpes dels nostres fracassos col·lectius. Més aviat, hem de postular, d'entrada, que en la trajectòria erràtica que històricament ha fet la catalanitat una part ben substancial de responsabilitats s'ha de carregar a compte del Principat, tocat de la malaltia crònica de contemplar-se el melic massa sovint. És una constant històrica que Catalunya no s'ha interessat gaire pel País Valencià, i ara mateix continua fent la seua pròpia guerra, d'esquena a la perifèria nacional, sense adonar-se que l'horitzó de la catalanitat sols l'assolirem mitjançant la contribució compartida. L'observació és especialment oportuna en el moment actual: el triomf de la independència al nord de la Sènia s'haurà de gestionar (l'haurem de gestionar) d'una manera que no esdevinga un escull en el camí global per la independència dels Països Catalans.

I Joan Fuster, quin paper hi fa en la situació lingüística actual?

Joan Fuster, un dels pensadors més sòlids de l'Europa del seu temps, va fer de la situació social de la llengua catalana un dels eixos del seu pensament. Ben aviat la reflexió fusteriana va esdevenir el revulsiu més intens de les consciències que ha conegut aquest país durant la història moderna i contemporània. La funció de l'anàlisi i les propostes fusterianes no és sols l'estímul, l'ajuda, la desmitificació..., és la transgressió radical de la ideologia establerta. Som munió els qui considerem que hi ha una història de la percepció de la llengua (com a element vertebrador social i de reconscienciament d'un país) anterior a Fuster i una altra de posterior a Fuster. En aquest sentit el seu paper és clau, irrepetible. Vicent Ventura descrivia el fenomen mitjançant l'expressió que Joan Fuster havia estat una xamba genètica.

Què hi dieu, en relació amb aquells que el posen en dubte?

Per damunt de tot, Fuster també era humà, i dins la seua condició humana hi havia limitacions tals com la de no ser economista, ni historiador acadèmic. En les seues anàlisis de la realitat valenciana, per exemple, havia de partir d'unes bases documentals molt primitives. Tanmateix, damunt aquella mena de desert intel·lectual va ser capaç de fer una lectura lúcida, genial, del País Valencià. És lògic que en la tal lectura s'escolaren imprecisions i errades que reclamen de ser revisades, sempre. Precisament, cal que l'obra fusteriana (Fuster és l'antidogma) siga rellegida i revisada, constantment, com

Joan Fuster

Dibuix de Josep Cebrià

a clàssic que és. Ara, hi ha el revisionisme fusterià que, des del posicionament espanyol, més o menys implícit, combat frontalment el projecte de la nació catalana, el cos doctrinal que va elaborar el geni de Sueca i que constitueix un dels seus llegats impagables, incomparables. En qualsevol cas, considere una iniquitat que els antifusterians responsabilitzen Fuster de les excrescències d'extrema dreta, bèl·ligers contra la llengua nacional dels valencians, que identifiquem com a blaverisme.

I les Normes de Castelló, quin paper hi tenen?

En la implantació de la normativa fabriana al País Valencià hi va ser clau l'afortunat episodi que coneixem com a Normes de Castelló, en el qual hom va saber combinar amb tacte la convicció de la catalanitat de la llengua amb el reconeixement de la peculiaritat valenciana. Val a dir que l'encert estratègic fou obra en primer lloc de líders polítics, més que no pas de personatges de la cultura. Paga la pena de notar que la signatura de les Normes s'esdevingué el mateix any de la mort de mossèn Alcover, a partir de la qual la normativització triomfava també a les Balears, alhora que podia considerar-se consolidada al Principat. Així, doncs, l'any 1932 admet de ser considerat com el del triomf definitiu de la normativització del català contemporani, en un procés coincident arreu dels Països Catalans.

I l'Acadèmia Valenciana de la Llengua?

L'Acadèmia Valenciana de la Llengua va nèixer com una operació política, susceptible, doncs, de ser vista amb reticències, si més no. Disposa d'un marge d'actuació —la promoció de la recerca adreçada fonamentalment a l'àmbit filològic i literari valencià— en el qual pot assolir rèdits formidables i, de fet, inclou publicacions valuoses. En la mesura, però, en què no

renuncie a generar normativa lingüística divergent de la que dicta l'Institut d'Estudis Catalans no podrà estalviar-se d'alimentar les suspicàcies més preocupants. De fet, neguiteja que no acabe de deslliurar-se dels vincles que la lliguen als poders polítics, precisament els que ara mateix despleguen una política de persecució oberta de la llengua del país, tant en l'ensenyament com en els mitjans de comunicació (el tancament de Canal 9, el segrest de TV3 i Catalunya Ràdio són violacions dels drets humans, pròximes al genocidi cultural), alhora que aquests poders promouen el secessionisme lingüístic, davant els nassos de la «seua» Acadèmia, que viu sota l'amenaça de veure's retallada en una part dels seus membres.

Independentment de la denominació de la llengua, ¿creieu que es manté viva en la vostra zona, a Castelló?

Personalment, em gratifica fer notar que el meu poble, Vila-real (una ciutat industrial de 50.000 habitants), pot ser exhibit, ateses les seues condicions socioeconòmiques, com un dels municipis amb els índexs més elevats de vitalitat del català, dins el conjunt dels Països Catalans; si voleu, una ciutat marc de referència per a catalanoparlants. Paga la pena de remarcar que, fins i tot durant els períodes de govern municipal en mans del PP, la vida institucional vila-realenca no ha deixat de funcionar en la llengua de la ciutat. També pel que fa a la lleialtat lingüística, Castelló de la Plana excel·leix entre el conjunt de les quatre ciutats valencianes que superen els 150.000 habitants. A la capital de la Plana es pot viure en català, sense cap mena d'heroïcitat. Conserva l'antiga imatge de ciutat intensament catalanoparlant, per bé que aquesta percepció avui és més aviat un tòpic. En qualsevol cas, convé que no perda de vista que precisament la seua lleialtat lingüística fa que els valencians la perceben com a ciutat emblemàtica, una condició en la qual fou decisiva la contribució de la benemèrita Societat Castellonenca de Cultura, la gran protagonista de les Normes de Castelló, fa més de vuitanta anys. No hauríem de perdre de vista que els nivells de lleialtat lingüística i de percepció de la catalanitat flueixen paral·lels, i la Plana —tant l'Alta com la Baixa— n'és un testimoni encoratjador.

¿Se n'ha de fer bona pedagogia, de la llengua, per a poder-la conservar?

A mesura que la nostra societat —com les del seu entorn— està més dirigida, cal un control més estricte del procés sociolingüístic, i en aquest sentit és fonamental l'educació social sobre la llengua i les seues funcions, des del punt de vista personal i col·lectiu, en els àmbits cultural, econòmic i polític. Sota el domini de l'altra llengua que hi fa valer la força de l'Estat, i alhora immersos en el panorama multicultural que ens envolta, naturalment per a mantenir activa la comunitat catalanoparlant la llengua nacional ha de vehicular el sistema educatiu i competir dins el panorama de la comunicació pública. Salta a la vista, doncs, que en la planificació d'una societat moderna hi ha dos factors que mereixen la màxima atenció: el sistema educatiu i la xarxa de mitjans de comunicació social. Ara mateix i sobretot del País Valencià estant, hom percep amb claredat les raons per les quals la política espanyola actual

s'adreça, d'una manera compulsiva, a destruir tot allò que puga quedar de productiu en els àmbits de l'ensenyament i de la comunicació social.

Com veieu el futur? Hi ha lloc per a l'esperança o senzillament estem donant garrotades de cec?

Si «contra la llengua mai no es té raó» (segons la màxima d'Enric Navarro Borràs), el futur ha de ser nostre. La catalanitat, amb els segles d'història acumulada, es manifesta davant el món com una nació potent i obstinada a no deixar-se abatre. Per descomptat, per damunt de les dificultats emergeix l'esperança indestructible que un dia construirem la nació plena dels homes i dones decidits a continuar vivint amb el nostre català. Serà, sens dubte, una lliçó exemplar per a Europa i per al món.

Ens aferrem a l'esperança, doncs, i agraïm a Vicent Pitarch l'estona compartida amb nosaltres. ♦